

**КОМУНІКАТИВНА СТРУКТУРА РІЗНОЖАНРОВИХ ТЕКСТІВ З
КІНЕМАТОГРАФІЧНОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ (на матеріалі сучасної американської
періодики)**

У статті порушено проблему структурно-композиційної організації текстів з кінематографічної проблематики, виявлено особливості їх комунікативної структури. На основі проведеного аналізу фактичного матеріалу виведено прототипову комунікативну модель текстів такого типу.

Комунікативна лінгвістика вивчає внутрішні закономірності мови на всіх рівнях – від фонології до лінгвістики тексту. Вивчення тексту в комунікативному аспекті спрямоване на дослідження закономірностей його побудови, його структури, взаємодії семантичної та синтаксичної структури, мовних особливостей, що проявляються в процесі комунікації, співвіднесення прагматичних цілей [1:9]. Текст виступає в комунікації як відносно завершений відрізок спілкування, як одиниця, структурована й організована за певними правилами, що несе когнітивне, інформаційне, психологічне й соціальне навантаження спілкування [1:89]. Текст детермінований потребою спілкування, в результаті якого один партнер комунікації передає повідомлення іншому партнерові з метою такого впливу на нього, що певним чином змінив би його поведінку [2:8, 3:11].

Вивчення комунікативних властивостей тексту як вербального об'єкта неможливе без дослідження конкретних текстових типів, кожний з яких відрізняється за своєю структурою.

Тексти з кінематографічної проблематики (ТКП) (рецензії, анотації, короткі огляди, інтерв'ю) являють собою різновиди аналітичного жанру газетно-публіцистичного підстилю і характеризуються особливою композиційною побудовою, своєрідним лексичним наповненням, синтаксичною організацією (цитування, риторичні питання, складнопідрядні речення з підрядними причинами), авторською оцінкою викладеного матеріалу. Особливості ТКП зумовлені специфікою кінематографічної галузі та цілями, які ставить перед собою автор тексту. Дослідженням композиційної та комунікативної структури публіцистичного тексту займалися багато науковців [4; 5; 6; 7:144-145]. Комунікативна ж структура газетних і журнальних ТКП до цього часу ще не предметом системного вивчення в лінгвістичних розвідках.

Метою даної статті є встановлення особливостей комунікативної структури різножанрових ТКП та визначення їх прототипової комунікативної моделі.

Однією з важливих особливостей публіцистичного ТКП є чіткість і визначеність його структури, яка залежить від початкової цілеустановки: викликати максимальний інтерес, привернути увагу читача й глядача до художнього фільму, що розглядається в ньому, проаналізувати і дати йому оцінку. Структура – це глобальний спосіб організації об'єкта як певної цілісної даності [8:56]. Аналіз, проведений у дисертаційному дослідженні щодо виявлення типової структурно-композиційної організації газетних і журнальних ТКП, дозволив виявити дворівневу структуру: композиційну й комунікативну [5, 4:17].

Композиційна структура рецензії являє собою взаємодію композиційних ланок тексту: заголовок, зачин, основна частина, заключна частина (кінцівка). Композиція анотацій виглядає таким же чином, проте структурні елементи не виділяються графічно і представлені у згорнутому вигляді. Композиційна будова інтерв'ю представлена заголовком, вступом, головною частиною.

Комунікативна структура представляє спосіб організації інформації, яку несе текст. Оскільки об'єктами висловлення в ТКП виступають інформація про дані фільму, сюжет, аналіз та оцінка, то весь текст будується відповідно до висвітлення цієї інформації. Якщо композиційна структура являє собою взаємодію композиційних ланок, то комунікативна структура представлена взаємодією комунікативних блоків (КБ) – тематично скомпонованих елементів композиції тексту, які об'єднуються певною комунікативною установкою. Комунікативна структура тексту рецензії включає п'ять комунікативних блоків: експозиційний КБ, сюжетний КБ, аналітичний КБ, оцінний КБ та КБ додаткової інформації.

Експозиційний КБ містить вихідні дані про кінофільм (назва, кіностудія, сценарист, режисер), тобто ті дані, які мають місце в зачині рецензії. Такі дані можуть входити в заголовок, основну частину, рідше – кінцівку.

У сюжетному КБ автор рецензії детально або коротко зупиняється на сюжетній лінії фільму, для того, щоб ознайомити читача із темою фільму і / або дає характеристики окремим персонажам фільму. Сюжетний КБ головним чином міститься в основній частині композиційної побудови рецензії. Наприклад: *The story line is "Rocky" on downers. The hero, a general from Spain named Maximus (Russell Crowe), is a favorite of the dying emperor Marcus Aurelius (Richard Harris). After Maximus defeats the barbarians, Marcus names him protector of Rome. But he is left for dead by Marcus' son, a bitter rival named Commodus ... After escaping and finding that his wife and son have been murdered, Maximus finds his way to the deserts of North Africa, where he is sold as a slave to Proximo (the late Oliver Reed), a manager of gladiators. When Commodus lifts his late father's ban on gladiators in Rome, in an attempt to distract the people from hunger and plagues, Maximus slashes his way to the top, and the movie ends, of course, with the Big Fight [Gladiator: Chicago Sun-Times 5.5.00].*

Цей фрагмент являє собою сюжетний КБ і коротко представляє основний зміст художнього фільму "Гладіатор". Читач дізнається, що головний герой, іспанський генерал Максимус є улюбленцем імператора Маркуса Аурелія. Після перемоги Максимуса над варварами, імператор призначає його протектором Риму. Через це Ма-

ксимус набуває злого ворога в особі сина імператора Комодуса, який прирікає його на смерть. Утішки з ув'язнення і дізнавшись про втрату дружини й сина, Максимус шукає порятунку в пустелях Африки, проте потрапляє в рабство гладіаторів. Коли Комодус скасовує заборону покійного батька на гладіаторські бої, щоб відволікти народ від голоду й чуми, Максимус бореться за владу, і фільм закінчується великою битвою.

У сюжетному КБ також міститься характеристика головних персонажів фільму. Наприклад, Рассел Кроу в фільмі "Своя людина" виконує роль Джефрі Віганда, стриманого персонажу з запальним характером, запеклим відчуттям справедливості, здатного розізнитися (*a distant character with a hair-trigger temper, capacity for anger, plus an ingrained sense of right and wrong*), якого звільнили з дослідницької роботи в тютюновій компанії: *Russell Crowe plays Jeffrey Wigand, the insider, as a distant character with a hair-trigger temper. That capacity for anger, plus an ingrained sense of right and wrong, gets Wigand fired from his \$300,000-a-year research job at Brown & Williamson tobacco. It also leads him to tell his story to "60 Minutes" -- with the encouragement of the show's segment producer, Lowell Bergman* [The Insider: San Francisco Chronicle 14.4.00].

В аналітичному КБ автор рецензії детально аналізує фільм, аргументуючи правомірність своїх висновків. На основі проведеного аналізу виводиться оцінка даному фільму, яка має підсумковий характер у заключній частині рецензії. Цей КБ входить в основну частину композиційної побудови рецензії. До складу АКБ входить аналіз таких елементів: проблематики фільму, тематики, роботи сценаристів, режисерів, акторів, інших членів творчого колективу, технічного оформлення, паралелі між кіноматеріалом і сьогоденням. Розглянемо приклади:

Проблематика фільму "Ерін Брокович" є дуже серйозною, на думку рецензента, і полягає в боротьбі закону проти великої корпорації, чий енергетичний завод отрує людей: *The matter isn't determined by flossy content. Almost every story element here is not flossy. Based on fact, this movie central conflict could hardly be more grave: a legal fight against a huge corporation whose power plant is poisoning people* [EB: The New Republic 3.4.00].

Аналізуючи роботу сценаристів "Закоханого Шекспіра", рецензент зазначає, що фільм здобув вигоду завдяки двом авторам. Норман запропонував оригінальну ідею взаємовпливу театру й життя, Стоппард здійснив надзвичайну обробку матеріалу, привнісши мовний стиль і сюжетну лінію з суперником Шекспіра Крістофером Марлоу: *Co-written by Marc Norman and Stoppard, "Shakespeare" benefited from the hand of both writers. It was Norman (whose credits include "Waterworld" and the woeful "Cutthroat Island") who came up with the deft original idea of having Shakespeare's play and life influence each other. Stoppard (whose work includes the thematically similar "Rosencrantz and Guildenstern Are Dead") came on to do a smashing rewrite, adding his touch with language as well as a smart subplot involving Shakespeare's rival Christopher Marlowe (Rupert Everett)* [SIL: Los Angeles Times 11.12.98].

В аналітичний КБ також входить аналіз роботи режисера з подальшим оцінюванням. Оскільки створення кінофільму є складним процесом, у якому задіяний цілий колектив професіоналів, поза увагою рецензента не залишаються й інші члени творчого колективу (*composer, camera, editing*).

Усі ідеї сценариста й режисера втілюють на екрані актори, від майстерності яких значною мірою залежить успіх кіносправи. Актор Рассел Кроу виконує роль Максимуса в "Гладіаторі" дуже кваліфіковано і він повністю відповідає своєму персонажеві: бородатий, мовчазний, задумливий. За допомогою прикметників з оцінним значенням журналіст оцінює інших виконавців: *Crowe is efficient as Maximus: bearded, taciturn, brooding. His closest friend among the gladiators is played by Djimon Hounsou, who played the passionate slave in "Amistad." Since protocol requires him to speak less than Maximus, he mostly looks ferocious, effectively. Nielsen shows the film's most depth, as the sister. Phoenix is passable as Commodus, but a quirkier actor could have had more fun in the role. Old pros Harris, Jacobi and Reed are reliable ...* [Gladiator: Chicago Sun-Times 5.5.00].

До складу аналітичного КБ входить також аналіз та оцінка технічного оформлення кінофільму, наприклад, кольорового та музичного вирішення, спецефектів, кінематографії, гриму.

Особливо важливим при створенні фільму є вміння показати паралелі між кіноматеріалом і сьогоденням, віднайти точки зіткнення із сучасними соціальними проблемами. Наприклад, у "Володарі перснів" знаходять відображення відголоски сучасного світу (ідея об'єднання добра в боротьбі зі злом є дуже сучасною): *... in order to save the world from evil, Frodo must return the ring to the fires of Mount Doom where it was forged—for only there can it be destroyed. To accomplish this, he must form a coalition among the races of Middle-earth—elves, dwarfs, hobbits, wizards and humans—to battle the armies of the Dark Lord. (Is there an echo here of our current world? If you hear it, it lends this war movie an extra urgency.)* [LOTR: NW 10/12/01]. *Actually, Tolkien's tale of good people who band together against a Dark Lord and his minions has never been more timely than in our troubled age* [LOTR: The New York Post 18.12.01].

Оцінний КБ. Оцінка притаманна кожній частині композиційної структури. Вона може знаходитись у заголовку, зачині, основній і заключній частинах. Оцінка має узагальнюючий характер у зачині й заключній частині, конкретизуючий характер в основній частині (оцінка роботи окремих членів творчого колективу, технічного оформлення), поверховий – у заголовку. Наведемо приклад узагальнюючої оцінки фільму: *Everyone is showcased as "American Beauty" keeps surprising us with layers of information and observations ... It's a great film* [American Beauty: Sacramento Bee 24.9.99].

У КБ додаткової інформації містяться відомості про категорію фільму (*PG-13 for disaster-related peril and violence, nudity, sensuality and brief language.*), студію-виробника (*A Lightstorm Entertainment production, released by Paramount Pictures and 20th Century Fox.*), творців фільму (*Writer-director James Cameron. Producers Cameron, Jon Landau. Executive producer Rae Sanchini. Cinematographer Russell Carpenter. Editors Conrad Buff, Cameron, Richard A. Harris. Costumes Deborah L. Scott. Music James Horner. Production design Peter Lamont.*), виконавців ролей (*Leonardo DiCaprio as Jack Dawson. Kate Winslet as Rose DeWitt Bukater. Billy Zane as Cal Hockley.*

Kathy Bates as Molly Brown. Bill Paxton as Brock Lovett. Gloria Stuart as Rose Dawson Calvert. Frances Fisher as Ruth DeWitt Bukater), рейтингова оцінка (*This film is rated R.*), тривалість (*Running time: 3 hours, 14 minutes.*) тощо. Наприклад:

Titanic, 1997. PG-13 for disaster-related peril and violence, nudity, sensuality and brief language. A Lightstorm Entertainment production, released by Paramount Pictures and 20th Century Fox. Writer-director James Cameron. Producers Cameron, Jon Landau. Executive producer Rae Sanchini. Cinematographer Russell Carpenter. Editors Conrad Buff, Cameron, Richard A. Harris. Costumes Deborah L. Scott. Music James Horner. Production design Peter Lamont. Running time: 3 hours, 14 minutes. Leonardo DiCaprio as Jack Dawson. Kate Winslet as Rose DeWitt Bukater. Billy Zane as Cal Hockley. Kathy Bates as Molly Brown. Bill Paxton as Brock Lovett. Gloria Stuart as Rose Dawson Calvert. Frances Fisher as Ruth DeWitt Bukater. This film is rated R. [Titanic: Los Angeles Times 30.12.97].

Стисла рецензія (а capsule), короткий огляд (synopsis) складається з одного абзаца і про графічно оформлені композиційні елементи зачину, основної частини й кінцівки говорити не доводиться. Заголовком стислої рецензії є назва фільму, і ми виділяємо лише основну частину як інформативно найбільш значущу. Комунікативна структура стислої рецензії (а capsule), короткого огляду (synopsis) збігається зі звичайною рецензією, тобто містить названі вище КБ. Проте інформація, що передається цими КБ, є скомпресованою, іноді лише до кількох слів. Звичайно, стисла рецензія й короткий огляд можуть і не включати вищеназвані комунікативні блоки.

Рецензія-інтерв'ю в нашому дослідженні представляє аналіз фільму режисерами, сценаристами, акторами, який уміщує міркування про творчий процес загалом. У ході дослідження інтерв'ю нами було встановлено, що їх комунікативна структура представлена лише двома комунікативними блоками – експозиційним і аналітичним. Від сюжетного КБ в інтерв'ю присутні елементи аналізу героїв фільму, сюжетна лінія як така не обговорюється.

В аналітичному КБ основної частини інтерв'ю містяться ті ж самі інформаційні частини, що і в звичайній рецензії, за винятком міркувань про виконання ролі, знімального процесу, співпраці творчого колективу (актора з актором, акторів і режисера) під час роботи над фільмом, підбору акторів, роботи над сценарієм, глядацької аудиторії, улюблених сцен. Наведені складники АКБ демонструють міркування мовців про творчий кінематографічний процес взагалі.

Таким чином, у композиційному аспекті ТКП членується на композиційні ланки: заголовок, зачин, основна частина, заключна частина. У комунікативному аспекті даний тип розпадається на експозиційний КБ, сюжетний КБ, аналітичний КБ, оцінний КБ, КБ додаткової інформації.

Виступаючи засобом досягнення певної прагматичної мети, текст будується за тією чи іншою, найбільш оптимальною у конкретному випадку, схемою або моделлю [9:207]. За прототипову комунікативну модель ТКП приймається структура ЕКБ + СКБ + АКБ + ОКБ + ДІКБ, де ЕКБ – експозиційний КБ, СКБ – сюжетний КБ, АКБ – аналітичний КБ, ОКБ – оцінний КБ, ДІКБ – КБ додаткової інформації.

У подальших розвідках ми плануємо дослідити невербальні засоби комунікації в ТКП, які використовує мовець для більш ефективного впливу на адресата.

1. Колшанский Г.В. Коммуникативная функция и структура языка. – М.: Наука, 1984. – 176 с.
2. Наер В.Л. Категории текста и прагматика // Прагматика и стилистика: Сб. науч. тр. – М.: ГПИИЯ им. М.Тореза. – 1985. – Вып. 245. – С. 4-13.
3. Новиков А.И. Лингвистические и экстралингвистические элементы семантики текста // Аспекты общей и частной лингвистической теории текста. – М.: Наука. – 1982. – С. 10-22.
4. Малиновська О.Л. Лінгвостилістичні та структурні особливості газетного тексту німецької театральної рецензії: Дис... канд. філол. наук: 10.02.04. – Львів, 1994. – 202 с.
5. Синдеева Т.И. Некоторые композиционно-синтаксические особенности речевого жанра "газетная рецензия" // Коммуникативные и прагматические особенности текстов разных жанров: Сб. науч. тр. Вып. 178. – М.: МГПИИЯ им. М. Тореза, 1981. – С. 26 – 34.
6. Яворська С.М. Рецензія як тип тексту (на матеріалі англомовної рецензії): Дис... канд. філол. наук: 10.02.04. – Львів, 2000. – 264 с.
7. Schmid U.T. Theorie und Selbstverständnis der neueren deutschen Filmkritik: Diss... des Doktorgrades. – Münster, 1995. – 252 S.
8. Тураева З.Я. Лингвистика текста (текст: структура и семантика). – М.: Просвещение, 1986. – 128 с.
9. Стилистика английского языка / Мороховский А.Н., Воробьева О.П., Лихошерст Н.И., Тимошенко З.В. – К.: Вища школа, 1991. – 272 с.

Матеріал надійшов до редакції 1.04.2004 р.

Ваховская Л.Ф. Коммуникативная структура разножанровых текстов по кинематографической проблематике (на материале современной американской периодики).

В статье рассматриваются вопросы структурно-композиционной организации текстов по кинематографической проблематике, выявляются особенности их коммуникативной структуры. На основе проведенного анализа фактического материала выводится прототипическая коммуникативная модель текстов такого типа.

L.F. Vakhovska Communicative Structure of Modern American Journalistic Texts on Cinematography.

The article deals with the structural and compositional organization of modern American journalistic texts on cinematography and singles out peculiarities of their communicative structure. The article suggests the prototypical communicative model of such texts.